

M. T. B. COLLEGE, SURAT
Manuscript Library

No. ^{Ref.}
_{Est.} 536

Title: *Kalpasara*

Kalpa

336

कल्पसार

:	Kalpasāra	:	Title
:	:	:	Author
:	:	:	Editor
:	:	:	Year, Vols.
:	:	:	Publisher
336:	:	:	Remarks

कल्पसारः श्रीगणेशायनमः॥ श्रीसरस्वत्यैनमः॥ सर्वमंगलकर्मादौ प्रयोज्यत्वात् करिष्यते।
 कारिकोदकशां त्याज्यकर्मणो न प्रसंगतः। नां दीमुखदिने रात्रौ युग्मान्विप्रान्
 ३ कुची धांछुचीन्। प्रक्षालितां घ्निकमलानां च मय्याभिमंत्रयेत्। शुद्धागारं प्रविश्या
 था गत्य गोमयकल्पिते। स्छंडिले च तुरस्त्रेथ गोचर्मपरिमाणके। सैकतं स्छंडि
 लंकुर्याद्दुर्भेषुषाक्षुखः स्थितः। सद्वान्धारयः दभोन्सपवित्रकरः पुनः। पंचप्र
 स्थास्तसिकताः सूक्ष्मालोषादिवर्जिताः। शुकाः शम्भाः स्रक्पाः स्युररलिचतु
 रस्त्रिताः। पंचांगुलं भवेत्स श्चात्त्राभागश्चतुरंगुलः। उर्ध्वांगुलि विशेषं स्याद्वा
 म्यां तान्निम्नमुत्तरं। स्वर्णेन रज्ज्वेनापिताम्येण व्रीहिणा पिवा। दभेषुक्तेन षड्

३

रवाः कुर्यात् स्छंडिलमध्यतः। अंगुष्ठोपकनिष्ठाभ्यां गृहीत्वा लेखसाधनं। लिखेन्म
 ध्ये भित्तो मध्ये पश्चात्प्राक्षेति वक्रमः। आद्यास्तिस्त्रो विदुः प्राची रुदी चारपरास्तथा
 । सज्यश्च संतता लेखाः प्रादेशपरिमाणकाः। मंत्राः स्युर्ब्रह्मजज्ञानं नाके संगथद्वस्तु
 दक्। सग्योरुद्वदं विष्णु रिंदं विश्वा इति क्रमात्। देवस्य लेख्यनुदु स्य व्याहृतीः प्रणवादिकाः
 उक्त्वा लभ्यकराभ्यां तत्त्वर्णं व्रीहिं च निक्षिपेत्। गंधोदकेन चाभ्युक्ष्य पुष्पैरवकिरेच्चतत्।
 ब्रह्मपात्रमथावेष्ट्य स्त्रेणासादयेदुदक्। प्रोक्ष्य तं संस्कृतेः स्तोत्रे ब्रह्मजज्ञानमित्यथ। ब्र
 ह्मपात्रं निधाय तस्थंडिलं तत्परिस्त्रेत्। स्तिरः पूवित्रमं भोथसा विब्रीमानयजपेत्। व्या
 हृतिप्रणवोक्षेप्याथ वाः साक्षतं तुल्लाः। पुष्पद्रवाफलाकीर्णदभैः प्रछादयेज्जलं। शंनोदे
 ति २

कल्प-सा. वीरितिस्पृष्टानिवेश्याः परितो द्विजाः। अन्वारभ्यर्जयेयुस्ते सर्वपात्रं सतोपकं। प्रणवव्याहृतीरुक्ता
 सावित्रीपादशोधशः। अनवानं बवेदादीनग्निमीळश्चंपुरः। यजुस्त्रयमिषेत्वाद्यमग्न आया
 २ ह्यचंततः। शंनो देवीश्चंपश्चादनुवाकं कृणुष्वचारुजंतिभामाद्रस्यंतं मिंद्रं वदति सौष्टिकं। य पा
 तद्रुद्रादिकास्वस्तिदामहं द्रुद्रादिका। वज्रबाहुविशेषासासजोपाद्रुद्रादिका। यंदे
 वाः पुरद्रुद्रादीन्ययोयामं चंपंचस्त। ये देवा इत्यतो रक्षो हणद्रुद्राद्युदीयतां। यं वाप्यग्न
 २ यद्रुद्रादीर्नक्ष आद्यनुषज्यतां। दुवस्वतद्रुद्राद्ये तद्रुद्रास्पतिविशेषणं। ययोयानग्निरायु
 ष्मानो दीप्तिनादिपंचस्त। अग्निः सोमश्च यज्ञश्च ब्रह्म देवा इति क्रमात्। यावामादिवतुषा २
 होवरुणांतो उषज्यते। तत्सराद्यनुषंगो तं स्वाम आद्युत्तरेष्टके। वरुणांतो द्विपात्वादि सप्त
 स्वाद्यानुषंगभाक्। पशुधितिपदं एव पदयोः शेषद्रुष्यते। चतस्रो गेयशस्विनित्यनुवा

कसतादिकः। नमो अस्त्विति तित्त्वोयं। पुरोहयादिपंचकं। तेभ्य आद्यनुषंगो वस्यादाशुः
 शं चमे मम। अग्नेमन्वेऽनुवाकांतं सक्प्रतीके सवोस्विलाः। समीचीत्यादिषण्मंत्रे रक्षिता
 द्यनुषज्यतां। षड्रसदेते यश्चाद्येषु वातादिरनुषज्यते। शतायधायेति पंचक्रत्वो ज्यान्यद्रुती
 रिताः। भरतं भव्यमन्वाकस्तथैवं द्रोदधीत्यपि। चक्षुषो हेतद्रुद्रादिपादयामसिपारकं।
 २ हंत प्राणोरक्षतिं सिंदेयेनैत्यग्निं संध्यां नवोनवः। अनुवाकास्त्रिष्टुक्तेषु मंत्रांशाः सर्वे एव ए
 हि। दधिक्रावृष्मद्रुद्रादिरापो हिष्ठादिकस्तृचः। उदुत्तममुपक्रम्य षडचंस्तृक्तस्त्वितं। हिरण्य
 वर्णाद्रुद्रादिचतुर्कपावमान्यचः। पावमानानुवाकश्चतुर्थोर्ध्वतस्तृक्तं। नमो ब्रह्मणद्रुद्रा
 दि त्रिस्ततः प्रणवेन तु। उच्चाप्य व्याहृतीरुक्ता प्रोक्षेयुर्धस्य सा क्रिया। गृहज्वरविषा
 द्येषु भयेषु प्रायुज्यतां। इष्टसिद्धिकारी चैष्टादक्षिणाः शक्तितो दिशेत्॥ ॥ अथ प्रति

१ मुरवंदिने तन्निशायां प्रदोषांते संकल्पस्तु विधीयते शुचौ देशे समे कुर्यात्सुखं डिलंगोम
 कल्पसारः सरं वक्ष्ये यस्मिन्नां दीप्य निवेशयेत् । आचार्यं प्राक्पुत्रासीत्तदक्षिणेन सयस्य तदा । अथाचार्य
 २ स्य हस्तेन कुर्वीत सुखं डिलंगं समं । सैकतं चतुरस्रं च भवेत्प्राग्भवेत्सदभेकं । तस्य मध्ये पुरो ग्रे पुरुषे
 धाधीयतां द्रष्टः । सरयेषु द्वौ तौ ये स्तं मंत्रे व्याहृतिभिस्ततः । द्वाक्षतफलेः क्षीणं गंधादिभिरथा च
 र्येत् । द्वाभिः सकुशाभिस्तं प्रछाद्योत्तरतस्ततः । शालेयतंडुलान्वंशे रक्षापये सफलां शुभान्
 नवतंतु मयं स्त्रंगंधाद्युत्तरं निक्षिपेत् । प्राणायामे त्रयं सर्वं कृत्वा लभ्य जपंतु ते । सा वित्री हं
 दसामादीननुवाकं कृत्वा पुषव । अग्नयशस्वि नित्यादि चतुष्टयमृचाततः । अनुवाकं हिर
 ण्यादिपवमानः स्रवजेनः । इत्यादि मनुवाकं च तथा । दुत्तममादिषट् । परिणस्तु हि मीढुश्च २
 तथैवोह निमर्षि च । स्वमने कद्रु इत्यादि ब्रह्मजज्ञानमादिषट् । विमोक्तं कमुपक्रम्य षट्
 कं स्रक्तं तु वैष्णवं । जातवेदस इत्यादि पंचदुर्गति संज्ञिताः । हिरण्यवर्णा हरिणी मिति पंच
 येन तु पूर्ववद्ब्रह्मणा प्राग्वदाचम १

दशचक्रं । श्रीस्रक्तं श्रीकुमारपेठं दसानुष्टुभं श्रियः । नमो ब्रह्मण इत्यादि त्रिरन्त्यसमा
 पयेत् । अथ प्रणवमंत्रेण सहोऽस्थाय श्रुतां पुनः । प्रोक्षेयुस्तज्जलेः स्रत्रंदधिकावृण आ
 वया । त्रिमिरापो हिरेवैश्वव्याहृत्यं ते यथाविधि । आदाय वासुकिं ध्यात्वा गृहीयाद्दक्षि
 णं करं । यस्य कुवेक्षतस्याग्निरायुष्मा निति पंचभिः । बृहत्सामेति बध्नीयात्प्रीणां वामक
 ३ रे तथा । तस्मिन्नाष्टतयुक्तेन रक्षां कुर्यादथास्यसः । द्विजेभ्यो दक्षिणां दद्याद्यथाशक्तिस्तु
 त्रकं । कमेकुर्याद्यद्वस्त्रं - - - दयंतदाचार्यः शालितंडुलैः । आचार्यविरहे कतागु
 ऋध्वयुरेव वा । आयुष्मती मिति व्याहुः कुरुहूँ मरुविदः स्त्रियः । कृतोप्यकृतकल्पः स्या
 दधिकारी न चेत्फलं । तस्मादनधिकारेण न प्रमाद्यं कथंचन । नाश्रोत्रियस्य यद्वः स्या
 द्दोत्रियो वेदपारगः । संस्कृतश्च निषेकाद्यैर्मंत्रवद्विरिति द्विधा । सर्वत्राद्यंतयो र्योनिः

कल्पसारपरिचये च न पूर्वकः ॥ ब्रजेत्यस्मिन् महादीनविके च न कुर्वते ॥ अधीत्य वेदं विधिवत् त्रयं गैः सार्धं सहा ॥
 ४ सक्तो धनाद्यः ॥ यजेत यद्युयादिकल्लकेशो मुखो नवद्योयदि वै सवः स्यात् ॥ इति वा
 धायनीये कल्पसारे परिभाषाकांडं प्रथमं ॥ ॥ विकल्पमिंदोरिह यत्र संभवेद्दशस्य त
 त्रौ पवसथ्यामिष्यते ॥ सा कल्पमस्यैव यदा पुनर्भवेत्तस्यैव मासस्य पुरो हरिष्यते ॥ चतु
 र्थं मंशं प्रवदंति पर्वणः पुरस्त्यश्च प्रतिपदि न स्यत् ॥ यजेत्कालस्तिथिद्विहान
 योः समाप्यतां नाप्रतिपद्यसौ यजिः ॥ संधिस्तदर्थे प्रतिपत्पुनोऽंशे समाप्त इत्या
 दुरथा परत्र तु ॥ अंशे तृतीये परितिष्ठिते भवेद्यजेत तं संधि मरु मेरेव मितः ॥ संधेः ४
 ५ समीपे परतः पुरोपि वा तच्चैव वा यागदूतिप्रतीयतां ॥ मध्ये पराद्धे निशि वाप्यसंभ
 वे नैवापवारं प्रतिपादयेद्बुधः ॥ प्राक्प्रातरग्नेर्हवना क्षयज्वास्थूला निकाष्ठा निनवा
 पसाद्य ॥ ब्रत्यस्य पाके विनियुज्य पत्नी कुर्याद्बुते त्रीन्यवनादिधर्मान् ॥ दधे स्त्रि

भिः सप्तशभिरेव सिन्धुर्मुखे च नाभावपि गल्फयोश्चायन्ता जनेन तत्सवनं तत्तत्तानद्भिः स
 मुक्ष्योत्तरतो निरस्येत् ॥ आपः प्रतीकै स्त्रिभिर्युपानं त्रिभोजनं व्या हतिभियथोक्तं ॥ शे
 षंतु मंत्राचमनं तदुक्तमन्ये विदुर्मंत्रविपर्ययेण ॥ क्लृप्तोपवितं त्रिभिर्नादिवान्यदा चम्यत्तृष्णी वीजि
 मथमंत्रवच्च ॥ आचम्यतां मंबुषु वारिणा वा यज्ञोपवीत्या चमनाभिधाने ॥ सवा दधिकादि
 कयाप आद्यैस्त्रिभिस्तथा दुत्तमसादिषड्भिः ॥ मंत्रैर्हिरण्यादिचतुर्भिर्द्विः प्रोक्षे तथा
 तासवमानमंत्रैः ॥ अंते तथा व्याहृतिभिः समक्षे दन्यैः पवित्रैरपिशान आद्यैः ॥ मंत्रोक्ष
 णं तद्विदितं विधिद्वैः पल्लवसिजं च त्रयमेतदिष्टं ॥ प्राक्कूलदर्भेषु सहोपविष्य प्रत्या
 पराग्नेरपरत्र विष्णुं ॥ ध्यात्वा सहस्रादिमस्तनियम्याकूतिं जपित्वा गहरक्षीरेवेत ॥ तृती मा
 यया नाम समीर्य कर्मणस्ततः परं यक्षदूतिस्मृता गहरः ॥ क्रियाबुधैस्त्रिभिरनसा त्रिरुच्ये
 स्ततोऽपि मंत्रं वरणां तथा हृणं ॥ द्विजं पुरस्तादिह भोजयेत्ततो दध्ना तथा ज्येन विभिभि
 श्र

स्नानं यथा १ हविश्चशेषं निषिद्धं लवणं समांसकं कोशीधान्यं वज्रं मवर्जं
 कल्पसारं माशयतां प्रत्याचक्षुः न संमैथुनं वज्रं रजयोऽशयनं लवणं स्मृतं सत्यादिपातं वपनं व्यं
 विकल्पते तथायं जनमे जनं दृशोऽस्मिन् यथा सोम इहापि कारयेत्पत्नी च दीक्षा वपुरत्र
 दृश्यतां मध्येन वेद्युक्तयोः प्रपद्य सोऽधुरेणैरपत्रैरे पश्चात् आसीन आद्यौ ध्याय हरिं
 अपित्वा लिङा दिवातं विहरेत्स्व वद्वान् आसीन एवापरतः सप्त वेव संस्मृत्य चष्पादि
 चयागदेवताः ॥ अन्वादधीत स्वयमेव वा भवेत्स्वाहेति मन्त्रादिषु नापरेषु सोपस्त्र उ
 ध्वं कुरु पानतांगः क्षिप्वा क्रमानान्युपसादितानि तिष्ठन् पुनर्देशमीमुदक्तु गदेदिह रो
 व्यादिनवास्ति मंत्रः ॥ अथान्यगारं परितः समस्त्य पयुक्ष्य सर्वं शक्तो पलिप्या पुष्पो
 पहारादिभिरन्यमिज्या ष्वेधुरे वेत्सुपदशेनीयं यज्ञोपवीत्या चमानादियावत्स
 मिद्वतोपायनशब्दाच्च ॥ निष्क्रम्य च प्रागुदगे वनान्यां दिशं तु गच्छेद्यदितत्र शाखा
 तास्ति आः श्रद्धाय नो छिष्टमिहादिदीयतां पत्ये च दद्याच्छयनं संमैथुनं ॥

- प्रागुदीचीयमपीदृशास्वाशम्याश्च शाखां प्रवदंति केचित् वाचं यमलंगमने तृशाखावहि
 श्चिदावागमने च कार्यं ॥ छेदे लिपेलेतिय ऊस्तथो जेलेत्येतदन्वीक्ष्य एव युक्तं ॥ पणस्ये वेलोम
 शकस्य शाखा छेद्या तु न गोकपणात्परस्तात् ॥ स्याद्वयवस्तेति गवां तु पुंसामुपायवत्येति
 तथेतरासां ॥ एकदिपक्षे पितृमंत्रं कुक्ष्यप्रत्येकमाचृतिरनेकपक्षे ॥ देवो वदत्यादिसंस्तुन
 ओ चो ह्यः स्यात् ॥ स्वयं प्रणमेक आहुः ॥ अपाहता वेव तृदो ह देव सै कल्पतं स्यात् स्मरणे भ्र
 ये वादिः ॥ आदाय सै निहितेभि मंत्रे मंत्रस्तथा मशन इदृशेषु ॥ प्राज्ञैरेव वद्वेस्तपदाति क
 गत्वा षड् एवागच्छति यत्र बहिः ॥ त्रिलंतुमंत्रे गनहणे च दभस्तं वस्य युक्तं गनहणे सिद्धा
 देः ॥ आछेदनं स वशा एव तस्य विधिः परस्ता लुवनं न तु द्विः ॥ भुजा समं प्रस्तरमाह दे सुचा
 तिर्यक् प्रमाणं स्तुवदंड एव ॥ बंधास्तपंचापर मुष्टिमानं तावद्यथा संस्य समीपुव
 धा धाः ॥ अमंत्रमुष्टिषपिवाचते वलिं दत्ता दत्तारिभो जनीयं ॥ छेद्यं तु वेदाय मिह
 ललाभे कुशस्य काशादि च बहिरेव ॥ मंत्रेण संस्मृत्य पुरस्तमुष्टिं क्रमात् क्षिपेत्

कल्पसारः स्तरम् धर्मेषां। ग्रंथी नृजेन्प्रस्तरम् धर्ममुष्टिपक्षेपिमुष्टी नृतिपञ्जयंति। शिरोनिधा
 नं व्यवधाय किं विदहि निधानं शकलं निधाय। स्फावांतरे वेदितलस्य तस्मिन्नाधाय
 ६ लक्ष्मीकमथोपरीवा प्रादेशमात्रः समिधः स्युरिधोगां प्रविस्तारद्वतीरयंति। एका
 दशाष्टौ च समिद्धयस्याद्वधो नृयाजाय निहा मयत्याः। स्फुलास्त्वणीया सद्विभ्रया
 न्येवाहुः प्रमाणाः परिधि त्रयं वत्। उरः समो वा परिधिस्तु मध्य एव तदेकाधिक विंश
 तित्वं। पालाशमिधं त्विह रवादिरेवा सत्त्वक मत्तद्विरहे नृमाहुः। इधमत्र मंत्रं विद
 धातुमुत्वं संख्या विकारं समिधांतथोहः। मंत्रो निवर्त्यो परिमाणपक्षो पदस्य लो
 पो मितरोधतायै। वत्सकपक्षे शयितुः स्तवसं स्त्रिष्ट्रिंशत्वागदितस्तवेदः। ६
 काम्येषु वेदेषु तथागुरुषु वेदग्रहादिगदितो तु वेदिः। वेद्यादिहोतमिहा
 स्तदशी छेद्या निपणानि सहस्ररणि। प्रादेशदभौ न्यरिव द्यशास्त्रा म
 र्भः रवां

स्त्रितयेपि ५
 त्रिष्टुत्यसहायमग्नेः। अग्नात्तु शास्त्रा सहितं त्रिष्टुत्वं स्याद्वा एषमोपरितन्ति
 धेयं। एतस्मिन् तद्वरवकाये सायंतुर होमः पूयसाद्यमुर्यः। इदं न्यगोवात्र च सा
 धनं स्यादुत्तानता प्राक्षणा एव काले। कुमंडलुस्थं सलिलं स्तुतुं संस्तुत्य वा
 प्राक्षणा मिष्यते त्रा अन्नह एतद्विचैकयुग्मपक्षप्युपादिस्त त एव भेदात्तास्तौ
 कानुमंत्रे दुत आदिरेकेनावतयंते दधिगो स्तनाम्। मंत्रप्रतीकस्ति तिकामधु
 क्षत्राहुस्तथा स्मृतिता वदन्ये। वद्धा दिवा त्रिविह तो न वा सो तुल्ला कद्रोह
 पिपुरोदिता वत्। स्यान्नाप सृष्टा मिनि दुह्यते वेदुग्धा सकामादितु देवना
 मा गावः षड्वा यदपि पंचदोह्यादिरुत्तमादिश्च तत्सृष्टमृषु। तिसृषथा
 सि

कल्पसारः न्याचतुस्तमावाषट्क एकद्वितयेद्वयं त्रिः लब्धे तु दुग्धे पियदीयमंत्रा नख्या क्रि
 याः संभवतो विधेयाः ॥ आतं च नं पणोदला दितिः स्याद्दध्नस्तभावे दधि वेस्कवण ॥
 ७ स्तवस्य संसादनमुक्षणं च त्वस्तदा नयमनल्पमं त्या उपोत्यमेकं पिहितं पवित्रं
 परिस्तरात्मा किल पाणिमशोः रात्रावरेण्ये भवमास्यमद्भिः साकं यियुक्षोत्रे तमृत्ति
 जांच ॥ आकृते पाकं तडते नयष्टा ने वाश्यतां येन यजिः प्रगे स्यात् ॥ सोमासुरोमं
 नयन्तं तदूर्ध्वमर्द्धयजे र्द्विमथो महे इ ॥ कामादिमं शो पियथा धूमस्यो नोक्तिः प्र
 तीकगृहणं नहीति ॥ पाश्चात्यवर्द्धे रुदमे वतिष्ठत्याणी मृशे सर्वहविर्भुजा ७
 वा एवादिषा स्यादपरादिवा स्यात्परिस्तरौ नक्तमहश्चतुर्गुणं ॥ प्रागग्रता
 दक्षिण उत्तरे च पश्चात्पुरस्तादुदगग्र भावः ॥ उपयधो दक्षिण उत्तरे च गृह्यो

क्तमप्येतदिह श्रयंति ॥ स्यात्सात्रसंसादनमुत्तरत्र पूर्वववापश्चिमहव्यवाहात् ॥ समेक्षणा
 स्थात्यपि सादनायाचरोस्तपक्षे परतः कपालात् ॥ योऽं स होत्रेण च धृष्टि रिभ्रं हरे स्त
 याहार्यपचा मदे त्या ॥ धृष्ट्याः पदे स्यादुपवष एव सां नाय्यवक्तुर्मणिहीति तद्वा ॥ १ ॥ दृषार स्ताः
 वोश्मास च सादनीयः समाहृतिश्चिदमुनायुधानो ॥ द्वितीयहो नो स तृणं तु साद्यं दंद
 तसिद्धौ समिधायुतं वा ॥ त्रेधा विभज्या श्वशफप्रमाणमृ - लंघ्यं गुलमर्ध्वमानात् ॥
 तिर्यग्द्वयं द्वेधमथोत्तरांशमष्टाकपाले तु विभज्यमांथैः ॥ अतः परं चोत्तरतः कपा
 ले वृद्धिर्भवेन्मानमपि क्रमेण ॥ समा मिहृत्वा चतुरस्तकाणि विभज्यतां वा श्वसफ
 प्रमाणं ॥ अहोमपात्राणि तु वारणानि शम्यास्कवः स्फाः खलुरवादि रास्युः ॥ प्राशि
 वधारो नंचपलाशजास्या ज्जहूरयाश्वशूपमृदिधेया ॥ क्रवाग्निहोत्री हवणी

कल्पसार० चकारो वैकं कती नृमयमाज्यधानं। स्थालीमेदंती चतथैव पिष्टोदपन्यथोयोक्त
 मिहास्तमौ जं। आरतिमात्रं गुलियुग्मतियग्भागोसिव ज्याकृतिरिष्यते स्फाः।
 बाहुप्रमाणात्कगरलिमात्री स्याद्वा। लंगासेचनिकाग्रतो ग्या। दंडो धमस्याद्रुत
 रदिलादिस्यात्सोणिमात्रं बिलमधनिम्नं। अष्टांगुलं बुधमथैकहीनाग्रीवात्रि
 हीनं प्रवदंति मध्ये। मध्ये प्रसेकं विलतः परस्तादमंकुशामं चतुरंगुलादि। अ
 न्यच्च शिल्पोदितमस्तमास्ककहस्तोष्ठहं सोष्ठवयश्च दाप्ता। अगुष्ठपर्वप्रामि
 तातिष्ठत्तविलः स्तवः स्यात्कम - वदंडः। सग्वप्रमाणं द्विविलं तु केचिदिच्छंति
 तासां बिलवत्तदासौ। षट्त्रिंशदंगुल्युदिता तु शम्यासकु - लात्रामुसलं तरलि
 उल्लखलं काये मरलिमात्रं प्रच्छदयाद्दोहदहनं विलं स्यात्। आदेशमात्रं सविलं

स्तकः स्यात्साशि त्रधानं तु लिताश्वकर्णं। अरतिनेडा चमसस्यैर्ध्वं तियेक्तदधं नतमेतदधो
 स्याद्धारुणात्री त्रिगुणाथवास्याद्यथाहविः सादनमं भवस्यात्। आदेशमात्रं चतुरस्रदूष्टः
 प्रस्थाप्यैष्यश्चमसः प्रणीतः। आदेशमात्रं रवल्दोहनं स्याद्दरलिनामेषुण धृष्टिमानं।
 आदेशमात्रं चरुक्षेमेण वातया जियं सर्वमलाभ एवा। स्थालीभवेद्देकुडवेष्टतस्य चरोः प्र
 मत्तो तु चतुर्गुणा स्यात्। यथालिजाम नमलं तथा न्वाहायः स्वरुच्या उदितं प्रमाणं। ब्र
 ह्मासनं दक्षिणतः पुरोगेन सून्यश्चिमेयज्वनदस्य भिक्षाः। परिस्तरानंतरं मंत्रदत्ता
 न्वेत्तोपवीत्या चमनादि चोक्तं। सर्वलिजां जप्यद्वादि रादो मार्गः स्मृतस्तत्कर
 वेदिमध्यः। पोरस्त्यवेद्वे रपरत्रयष्टुः स्यादग्रतो वायतन प्रवेशः वेद्यर्थमुषेस्त
 पवित्रदत्तेष्टि - स्तुणाद्वापरिभाग्यतो वा। तोयं धिमंतौ परिदेश तु ल्योगो दोहनादि प्रण
 यत्तदाग्रः। अध्वर्युयष्टोरुस्योः प्रणीताद्यातं डुलाद्वाग्यमनं विधेयं। उ - नयापः प्रण

कल्पसारः यानि मंत्रं च ध्वस्मरेस्तत्र प्रणयन् प्रणीताः ब्रह्म प्रणीतानि लव हि रिध्माः साद्याः समा यद्वा शिस्तु दु
 कं वा च स्पते वा दिग्गदोस्तु हेतुः स्वाहं तको त्यासुरतो खिलो वा । आसं त्रणे स्याद्यजमानं शब्दो ह
 विः पदास्मात्त वतीति केचित् । स्फात्यादि मंत्रोपि च सर्वकार्ये शिष्टास्तु केचित् तथैवातिरुते । उवादि
 मंत्रो गमने सञ्च केचित् चो बिले चानयनं वदन्ति । यथानिरुत्तं परिदानमाङ्कुराचार्य शिष्यास्तु यथार्थ
 सहात् । निवपि मारभ्य च पंचकुलः पंचावदानस्य वदन्ति पंच । निवपि आवाप घृतप्रहावदा
 नानि सेव्यानि वदन्ति तानि । निवपि काले द्विस्त्रं च कस्यात्तं च वदानस्य चतुर्थमाज्ये । द्विस्त्रं
 तिमं वोपभृते धिवाप संवापयोः सर्वहविः सक्तु स्यात् । स्यात्त्रोक्षणे पांयज्जरे वलिङ्गादित्या
 दुराचार्यवचो विदंस्मा । प्रोक्षंत्य वग्राहश एवमाज्यं ये निर्वपं त्ये तदिहोषधांते । बहिस्त्वगादि
 शिमारुतस्य तत्रैव वा तस्त्वजिनावधनिः । यावापदेशो परिगृह्य सव्यमावृत्य धृतिस्तस्मात् शि
 रोतं । यत्र त्रिरिस्तु मिह क्रिया त्रिमंत्रोपि मंत्रस्य यदा दिरुक्तिः । इव्यस्य भेदे दिरुशंति मंत्रं
 केचि क्रिया इव्यगता पृथक् स्यात् । नैवोक्त जेदा स्तरणा इवादि कृत्वा जि नंतदु लखलं च ।

आध्यहनाद्यावपनादद्यादिरस्यादिश्रुपांनु सलं च एवं । प्रस्कंदनाः प्रागधिवाप कृत्या हि स्तुत्यतां
 नैव वृषत्कपाले । आयोगतः सादनतः स्क्रुचां तु प्राक् प्रस्तरः प्रागभिसर्पणादि । अभिर्गृहीतः
 स्वननादि स्तुज्योऽपः स्वरोः एवं तं आंजनादि । औडंबरीचा पिहवा तदेतद्यथोपपाद क्रियते परे
 स्क्रु उच्चैरिति प्रेष उदीरिते ग्रीस्त्रं समाहंतु वृषारवेण । यद्वा युधं सध्वनि शम्यया वा तल्लीतमं न
 तु शिलेन वा न्यत् । द्विर्द्विष्टं घृह ननं सकृत् स्यात् । थोपलायां ननं कृत्य एवं । केचित्तु मंत्रं विभ
 जंति भेदादयोः प्रयुजंति तित्ति च मंत्रमेकं । पत्नी विदध्यादवद्या तेषो प्रेषे कृते तद्विरहे जरावा ।
 नातं चनादीनि विभा तदोहे प्राह्वानंतरमेव वैषः । पेषः पुरः प्रत्यगथोतिरः प्राक् प्राणादि मंत्रे
 रिति रोचते नः । आपादिषु त्रिधनु युभ्यं तग्निः कैश्चि कृणावर्तनमाद्य एव । आद्ये धिष्ठतिः
 क्रियतां प्रयोगे आवर्तनादिस्तु गणैः स्यात् । पिष्टे दिपन्यप्यभि तापनीया तथा मंदं ती
 श्वपवित्रतोयाः । केचि नैदं त्यां च जलं प्रणीता । समानीय तु तापयंती । कृत्वा स्क्रवा तज्ज
 लमं न्य पात्रे तं नैव गृह्णीत मंदंति काम्यः । आदाय संस्तु ज्यसमानये दृपस्तप्ताः परिलोवन

ॐ
 कल्पसा. कमणोविदुः। प्रत्यहनाद्यावद्यतासुधगभवेदीपनुदभेः। अपणंसमंत्रकं विदा भिवामंसकणस्यस
 स्मनोवेदेनतनोपरिरोपणं विदुः। लेखाउदीचीः परतोपवर्गिणीः प्राङ्पुः प्रत्यगथाभिषेचनं।
 १० निनीयतापंप्रवदंतिकेचिसश्चात्यमनेर्निनयंतिके। संशानमंचादितप्राङ्गन्ययोमाहदा
 दीनिहनिस्तत्सली। पुरस्ततीयतुम्हदाह तिस्यादुनामदोग्नीदभिगृह्यातिष्ठेत्। सर्वत्रवास्यासु
 हवर्हिषाप्राङ्पुः पुनः प्राङ्पुः चपरिगृह्येत्। श्रोणीपुरो न्यपरिगृह्येत्। चांसोमदुर्हतिकेचित्सुरतो
 प्रसव्यं वेदिं विमयापरतः पुरोग्नेर्वर्हिर्निधानादिपरिगृह्येत्। उन्नीयवद्यंसयुगं निरुहे। शोण्या
 बुदकप्रवृत्तानि दध्यात्। वर्षिष्याम्। चतुरंगुलादिस्वातां पुरीषेण युतां चकुर्यात्। तिर्यग्विलि
 तस्यापरस्ततीये द्वाहसंप्रैषमन्त्रहमेव। पत्नीबहुलेपि निधातकाले दध्यंस्तेरदिधममुदक
 पदेवा। आहस्यसंमार्जनतः पुरोग्नीत्। तौ परेवापितद। दिसो ग्नीत्। अध्वर्यवेत्याद्यदिकत्रेनुक्तिः
 प्रैषार्थकृत्ये परतदल्पं। विभज्येवदायत्तपानि पंचसंमार्गमाहुः क्रमशः स्तवादेः। असंचरेकेचि
 दथोक्तेरवाक्षिपंतितानीध्मत्तपानि चैवं। आशिर्मानेव दंतिकेचिदन्येपिमंत्रंतुम्हजंतिकामं। प्र

११
 १२
 १३
 १४
 १५
 १६
 १७
 १८
 १९
 २०
 २१
 २२
 २३
 २४
 २५
 २६
 २७
 २८
 २९
 ३०
 ३१
 ३२
 ३३
 ३४
 ३५
 ३६
 ३७
 ३८
 ३९
 ४०
 ४१
 ४२
 ४३
 ४४
 ४५
 ४६
 ४७
 ४८
 ४९
 ५०
 ५१
 ५२
 ५३
 ५४
 ५५
 ५६
 ५७
 ५८
 ५९
 ६०
 ६१
 ६२
 ६३
 ६४
 ६५
 ६६
 ६७
 ६८
 ६९
 ७०
 ७१
 ७२
 ७३
 ७४
 ७५
 ७६
 ७७
 ७८
 ७९
 ८०
 ८१
 ८२
 ८३
 ८४
 ८५
 ८६
 ८७
 ८८
 ८९
 ९०
 ९१
 ९२
 ९३
 ९४
 ९५
 ९६
 ९७
 ९८
 ९९
 १००
 १०१
 १०२
 १०३
 १०४
 १०५
 १०६
 १०७
 १०८
 १०९
 ११०
 १११
 ११२
 ११३
 ११४
 ११५
 ११६
 ११७
 ११८
 ११९
 १२०
 १२१
 १२२
 १२३
 १२४
 १२५
 १२६
 १२७
 १२८
 १२९
 १३०
 १३१
 १३२
 १३३
 १३४
 १३५
 १३६
 १३७
 १३८
 १३९
 १४०
 १४१
 १४२
 १४३
 १४४
 १४५
 १४६
 १४७
 १४८
 १४९
 १५०
 १५१
 १५२
 १५३
 १५४
 १५५
 १५६
 १५७
 १५८
 १५९
 १६०
 १६१
 १६२
 १६३
 १६४
 १६५
 १६६
 १६७
 १६८
 १६९
 १७०
 १७१
 १७२
 १७३
 १७४
 १७५
 १७६
 १७७
 १७८
 १७९
 १८०
 १८१
 १८२
 १८३
 १८४
 १८५
 १८६
 १८७
 १८८
 १८९
 १९०
 १९१
 १९२
 १९३
 १९४
 १९५
 १९६
 १९७
 १९८
 १९९
 २००

कल्पसार० यवाभिधानं यथा र्थमेतद्वद्वत्त्वधावा॥ धृ - दिपिष्टुष्ट - दितस्त्रीमुदात्तनीयं लसिधारयुक्तं।
 ११ प्रत्यंजनं वाचरुपाकुदेशेनाधश्चरोः स्यादभिधारणादि। उदा - सर्वाणि हवींषि सुं चैकपालमध्वयु
 सरवः सष्टा। उदा - सनेवांजन एव वास्यादिरादिमंत्रस्तु सक्तु सक्तु द्वा। द्वौ वंस्वस्त्रोक्तमसंभवेत्यादि
 धास्येते विस्तरतः परं च। आमे व्यहोतारमथानलावीगंधादिसिद्धोत्पदं च कल्प्यं। अर्धचशश्चप्र
 णवेषु चाद्यांतभासमिद्धोत्तत आदितास्युः। सर्वत्र चैव प्रणवे परं तु तेषां समिद्धोत्तत एव तिस्रः। वि
 सस्यमिध्मस्य च बंधनं तसं मार्गकाले ज्वलने तु मंत्रः। अस्या क्रमेद्येन पदा ततो ह्यस्य स्यात्क्रमे
 धो वक्ष्यते संज्ञात्। निदृत्य चोर्ध्वमथोत्तरे स्पर्धप्रवृत्त्यचोदस्य जलस्य शत्रा सवेत्रसंस्पर्ध
 तृणोक्तसो ग्नीदस्त्वादिवत्कारुणनामनीचैः। प्रतिप्रद्या जंक्रमधे ददृष्टः स्वरक्रमोच्चैः प्रतिदि
 क्रोमः। अंत्यक्रमे प्रथमः पुरस्ताज्यायस्त्वमप्यादुतिष्ठुक्रमेण। आनी - श्राव्यमथोचतु ११
 र्थे प्रायाज्यसागास्वरमाहुर्मंदं। यः सामिधेनीस्वर एवमासो प्रैवस्यमंदो यमथांतरावा। आ
 स्विष्टकृन्मध्यममध्वमुच्चैस्तं त्रंतथोपांशुषु देवतैस्तत्। उपांशुतं त्रेषु च मंडमुच्चैरेकधुतिः

प्रेषणकल्प्य आदौ। उपांशुजप्यं करानुमंत्रा आप्यायनोपरिष्ठितिसाधनाश्च। मंत्राय जुश्चेति बंद
 दा तितद्वाः सर्वे उन्तादिवतुः स्वराश्च। घृतादुतिस्त्या चतुरंगुलोर्ध्वं त्रंगुष्ठपर्वप्रतिसं तु देवा एडं चसौ
 विष्टकृतं च तस्मा ज्यायस्तदेतन्नि तयंधनेषु। अधस्तथोपर्यपि चादुतिः स्यात्कृवेणहो मेषु घृ
 तेतेऽसु। सर्वेषां ज्येनुदि ते धुवा जंस्कचो चसाद्येन हियावदुक्तिः। स्थालीघृतं प्रत्यभिधारणे डा
 प्राशिचकाग्नी तृषडवत्तकेषु। अन्यत्र च प्रागनलादनुक्ता ववांतरे डास्तमवा त्वे डास्तं। अना
 म ति - योः सहायं विधाय चांगुष्ठकमोषु धेपु। बहिर्न र्वेस्ते र्वेदे यमाज्यं स्तृवेणसां नाय्यमपी
 दृष्टे। विदाश्च वसाश्च तथा - वेणां पंचावदाना अवदानं मेषां। मध्यासुराता सरतश्च मध्या
 सश्चात्पुरस्ताच्चपुरोपवर्गे। होमस्तनुक्तावनलस्य - ध्ये प्रायः असव्यः परिसंडलोवा। उपांशु
 याजोस्ति चैवैल्लवेणी पोमीयमेकै चरुणाथतद्दे। प्राकसोमयागा तु विकल्प्यते ग्नीपोमीयआ
 चायममीपिकाज्ञैः। केचिद्यथैवैधमप्यनित्यं तस्यानुमंत्रस्तु सपत्नचिह्नः। पंचावदाने
 लयतो हि स्त्रिवापिसोदिष्ट कृते सिधारः। प्रवेविदुः स्विष्टकृती वदाना जुक्ता परे पार्वणमंत्र

कल्यसा० लिंगात्। जयान्पुरास्विष्टकृतस्तथाभ्यातानां तं थाराष्ट्रतस्त्वमान्यात्। स्तुवाङ्गुती जुहुतिपाव
 ३२ णांतेतयोः सतोस्तदुचितनोति। सांनय्ययोर्मक्षिणमस्तुमावास्याचेदुपांशोश्चरस्तसिधो
 प्राशित्तमन्येष्टुवते। सिलानां नैतच्छृतादर्भेनुनादिनेव। ब्रूतामुसीवप्युपहृत आदिर्यष्टात्
 थाध्वयुरिडाशिरोते। स ब्रह्मसागं यजमानसागं नैच्छंति केचित्त्विह विध्यसावात्। दूशो
 डो कं पंचकमेवभिन्नमग्नीध आहुगदितः। क्रमोस्या प्राणिषु मृष्टेष्वनुषंगहीनं ब्रह्मदिपश्चा
 दिदमादियश्च। आग्नीध्रभागं प्रथमं विभज्य भेदादुपस्तीयनिधाय चांते। द्विश्चामघा
 यप्रदिशे स्वहस्ते ब्राह्मणं वेदे दत्त एव देयं। अध्वयुहोत्रोः पृथगेव पात्रद्वयेन देयो प्रवदं
 ति भागो। माह्याश्चमंत्रे यदि मंत्र उच्यो देवस्य वाचेन मपान तं वा। अलं चतुर्भ्यः परिपक्व मन्वाह ३२
 यंततो दक्षिणहव्यवाहे। अथाभिघार्या हितमंत्रवेदेः कोणे निरुक्त्वा अभिघारयेत्। स ब्रह्म
 णो मज्जन एव वा न्वाहार्यः पुरस्ता सरिहृत्य साधः। यष्टाभिर्मष्टे स्वभिमंत्रणादि ब्रह्माभिर्मंत्र

स्त्वभिर्मंत्रनेत्रा निर्दिश्य दत्तं प्रतिगृह्णतांते तं ब्राह्मणा आदिभिरादिशंति। अपानने सप्तदशात्रसं
 ख्या देवस्य मंत्रे गृह्णे पुनोहः। उच्छिष्टमुद्धास्य मुदकं स्तुवां तु पश्चात्पुरोवापूरु ७० दनः प्राकृ। समं वि
 सज्जो दनमृत्वि जस्ते यथाधिकारं विनियुं जतां वा। संमज्ज्य दत्तो न्दरे च सोग्नी त्ससाश्रुतो धार्यत ए
 व सत्स्यः। जुहुह नं स्यात्सति दक्षिणां समनुपहारे त्पणमादुरे तत्। शारवा स ह प्रस्तरमुष्टिरा स्यात्वा
 दानं मो तस्तु सया जमानः। प्रदाय वेदं स्तुव संयदा दिरग्नी च गच्छेदुदगे व वहेः। ऊर्ध्वं कृतैषामुप
 वेशनादियाव ६ छतै डं लिह वा डस्तु शंयुः। राका सिनी वा ल्यथ पलि हो म तारिष्ठ काः प्राग्गृह
 प्रत्यक्षीष्टाः। अशी जतन्वा हवनात्परस्ता देदो सि हो तुर्निनया हुतांतः। ब्रह्म प्रतिष्ठा बुनु वाकमं
 त्रैर्होमो ध्रुवा ज्यैस्तुदिनोऽवसानो ततः पुनस्तेति स निहृताभ्यां ध्रौवा ज्यमन्ना पितथा स्तुव
 श्व। स्थाली घृतं नैव च यन्म आद्यैरज्ञा तंदोषे नुदिने न वा स्यात्। प्राकृ पूर्ण पात्रा दथवा ध्रु
 वाया आप्याय नोर्ध्वं यजमानमागः। चर्यो पवेष स्य च दर्श दृष्टा विसर्जनं आगुदिता व्रत
 स्य। पर्यग्निमंत्रो न तु सर्पिरादौ प्रतापमंत्रो न तृणेषु चैवं। प्रयोजनं स्याद्विहृतो तु केचिदाप्या

कल्पसा० यत्तामाहविष्णुशेति। यत्तमानस्तुयं देवा इति द्वाभ्यामथोक्तैः। उपगृह्येत्पुनः प्रत्यगुपवेशमिति
 ९२ श्रुतिः। द्वेष्टेद्विद्यासाप्मानं नन्नामस्याददः पदे। तर्पणं ब्राह्मणानां तु दशावरमिदेष्यते। आ
 श्रावितमथेष्टेभ्यो नवव्याहृतयोस्विलाः। द्रुमं न आदितत्वादि त्वं तः सत्त्वं न एव च। स्यात्त्वमग्ने
 अयाश्चाग्नेयदस्मिंश्चयदस्यश्च। प्रजापतद्विद्येते त्रयोविंशतिरीरिताः। ब्रह्मप्रतिष्ठाम
 नसद्व्यथाश्रावितादिकाः। यद्देवास्ततमेव तथोदयमिति त्रयं। द्रुमं म आदयः पंच प्र
 जापत्यस्तथैव च। द्रुमं जीवेभ्य इष्टेभ्य इत्यष्टौ यतदं द्वा। स्तदा आपिराद्यावतथानाद्या
 तमादिका। पुरुषादिश्च यत्सा कत्रेति साष्टकविंशतिः। अत्रैकैश्चिदुनस्त्वेति सपिदा ज्येव
 दूयते। सर्वोपधातदोषाणां विवृत्तिमभिलाषुकैः। यन्म आभन इत्यादि पुनरग्निस्ततः पश्च ९३
 ततो व्याहृतयः सर्वोपणवो यदि आदिका। तंतुं तन्वंस्तथोदुध्यस्त्रयस्त्रिंशदिति त्रयः। त
 तो न्वग्निर्मनो ज्योतिर्महा व्याहृतयः क्रमात् सप्त - - - चैकविंशतिर्विस्त्रवेततः। आवश्य
 कमिदं प्रोक्तं मन्त्रब्रह्मवशाद्भवेत्। आप्रायश्चिन्तिको यद्वा भुज्यते हि स्मरेतरेः। इति वि

निगदिता यथावदोधागुरुमुखतो धिगता द्रुमेथलोशाः। अनुदितमपि किंचिदस्ति चेत्स्यादुदितमिदं य
 ह्णीयमेव तावत्॥ ॥ इति बोधायनीये कल्पसारे पौरोडाशिककांडं द्वितीयं॥ ॥ ॥ अर्पेक्षि
 तत्वादस्विलकत्तत्तां प्राथम्यदेतो विरहाद्येतेषां। आधानमारिक्करिह प्रसंगादाह परेणामपि वागु
 रादि। आधिस्तरस्नीत्युरतो विशुद्धः शिष्टाननुक्षाप्य समणो न। रुद्धादिशुद्धः - शलीसजापो
 मैत्रं ब्रजे प्राणिभिराकुमारं। शुद्धोपिकूशमांडगणादुत्तीः क्रमात्कुर्यात्प्रयोगः क्रियते तयोस्त्वह।
 केशादिवापे विहितेथपर्वणोरोपासने लुग्निमुखां तमाचरेत्। दुत्वाथसा वित्रविधानतोय देवा उ
 पक्रम्य दुर्नेत्रवाकैः। मंत्रैश्चतुर्भिस्त्वथ सिंहे आचैरावर्तनी सिश्चयतेः स्तवेण। क्षीरादिस्फुक्प्रलहृष्ट
 माचरेन्मांसादिवज्यं विहितं तनुव्रतं। मासादियावत्स्विदमेव वासवे कर्मांगहोमेपिवरंगकंत्रयं।
 शुक्लेथपुण्येदिवसे गंगेस्त्वहोमं अहोपोषित आरभेत्तासंमुद्य - द्यपरिस्तरते गोहोमः सपि
 द्वे तुर्धतोदनेन। अन्नेन याचंष - चं च स्तुतं मंत्रास्तथा पीरुषकामगाराः। यावामिति द्वादश
 यावमान्य कूशमांडं वैश्वानर देवताश्च। दक्षैर्करोवाहवने च तुष्यथे सिंहे मद्र्यादि निरीक्षितापः।

क० सा० उज्ज्वलपात्रं तु निरस्य निरस्य हो गच्छेद्यथेतसदधमपल्या॥ मध्येपरादेव तथा त्रिकालमद्यादिस
 साह मित्तीरयित्वा॥ यथोक्तकालं गणहोममुत्काकरिष्यदुत्पाग्रमीरयित्वा॥ यथोक्तकालं त्यादिने
 १४ तृतीयं कृत्वा प्रयोगे द्विजभोजनादि॥ मोनादिधर्मादिजभोजनादिकुर्याद्वनांते वयथोपपादे॥ अ
 द्यथनर्त्तनथार्धमासं सप्ताहमेकाहमथैकरात्रं॥ दिनातिसंख्या व्यवरागवादेः समुच्चयोनप्रक
 तिप्रयुक्तं॥ आधानसंभारगणानिमांस्तु एवोद्विषांतिथ्यमुपानयेयुः॥ वासांसिसप्तावरंतेषु
 वंदे सौमेभवेतामसनीयमन्यत्॥ उषादिचोक्तं समिधः कुशाश्व ब्रह्मोदनी स्त्राल्यथपात्रयुग्मं श्रीः
 निरुत्तयेषु द्रवणाय चैतद्द्वंद्वं चरावात्पुलं॥ पूंश्च॥ कर्मंडलं नु द्रवणाय पात्री स्त्राली च श्रीः
 रीः कुंभपिधानकादीनां श्रीतो न्यवातानुपबहणादी नजं हयं तद्विहं गवादि॥ तिलांश्च माषांश्च
 यवांश्च यंत्रं च्रीही नष्टं स्नाप्तमि कान्कुलिस्त्राव॥ गोधूमकांवा प्रवदंति वोरण्येषां स्ते सप्त १४
 ग्नाम्यानिमां नौषधशृवा व्यात्र॥ श्यामा कनीवारगवीधुकांश्च॥ सज्जतिलां गामुं तवास्तुवे
 ण्द्रास्त्रानेतुवेणोः कुं विंदकांवा वदंति वारण्यभवांस्तु सप्त॥ इत्यादिकल्पं पुर एव कार्यं

नां दी मुखानामपि तपणं च॥ रात्रौ जलैः शांतिरथ प्रदोषो ते द्योः कौतुक बंधनं वा स्नात्वा प्रभाते स
 हजायया वतीर्थे दुते गेनो नववस्त्रधारि॥ शौचादिधर्मेण युतः सहस्रिगुस्तु भिस्तत्यवनादि
 कुर्यात्॥ तस्यैश्वर्यैः सम्यगुदीरिता शीरग्नेः परस्तादुपविश्य विष्णुं॥ ध्यात्वा सहस्र्यादिमस्तु न्मिय
 म्यनिवेश्य चोदकसहकारिवर्गं॥ यथोक्तमाग्न्यं गुरुप्रधानं च॥ त्वर्त्तिजोर्ध्वं विधाय तेषां॥ याचे
 न्नादेशमधो यजे स्तु जपेत्ततो ध्वं रिडादिमंत्रं॥ शुक्लानुसारिण कृते विहारे स्फ्यादानपूर्वकं
 यत्तां यथोक्तं॥ यंचेतिया वस्तु दया जमानमेकैकशेषश्च भवेत्समं नः॥ ॥ सप्ताधिकां विंशति
 मंगलीनां विष्णुं भमा दुर्निलये पराग्नेः॥ मध्यस्थं शंकुं स्थितया धरं ज्वाविलिख्यतां मंडलमप्रस
 र्यं॥ अष्टास्तवास्या सहवाचतुर्भिः स्यात्स क्रमेणाहवनीयदेशः॥ एकादश द्वादश सक्षिनी
 शविरीररलिप्रमितो कोणः॥ उक्तप्रमाणो द्विगुणो भयां तशंकुं स्त्रपा शार्धं तुरीयलक्ष
 णा॥ दाम्ना तृतीया धनिरेच्छनेन कोणा विहं न भवति वस्तेना॥ एवो परागत्या खरमध्यमा य
 तां पंचां तक्तृणां परिदृष्टा गिकां॥ भुगनां तथा शंकुलै गतां पुरस्त्रये कृष्टा विदुर्दक्षिणमुत्तरं द्यौं॥

कल्पसा. स्त्रानाडुदकशंकुमशीतिस्तिस्ति लोमि ते निहत्य प्रतिबध्य दामवा. वृद्धं तिलाभ्यां वपदाय तंततो
 ९५ विलिरव्यतां तेन पदेन मंडलं. अथोत्तरस्या सरिधेस्त नाभ्या दारभ्य संवर्त्य च वर्तुळं ततः संधौ
 विभज्य द्वयमुत्तरांशं त्यजेत्परोक्षिणा वक्त्रिदेशः. एवास्वरास्यश्चिमतो थवेदियस्वप्रमाणाम
 थषट्पदो वा. ततीयं हीनं त्वपरांतमर्धैर्ध्वस्य पूर्वतमिति प्रमाया. निहत्य शं रूंश्च तुरो विधि
 कृतसोर्ध्वमानो द्विरुणां सपाशां. शंकुस्थितां मध्यमतो विकृष्य स्वदिशि नाबध्य च शंकुना
 तौ. कोणस्थशंको प्रतिमुन्यपाशां विलेरव्यमं न्यप्रतितं नयेतालेखेषु कोष्ठादिविवेचनाय श्रीः ॥
 थोक्तमन्यद्विशयादिकार्यं. माने कृतेष्टादश - धिकार्धत्रयोदशांशे तु निरुचनीयं. वतुर्द
 शोऽपि मथोत्तरे संदर्शादिवेदे विमिते स्ततेन ॥ ॥ आसुवराहश्च वने चरोस्तां सषः क ९५
 दाप्ये वनचोपदामि. हृदो न चेस्यानुकुलीरं धस्त्रानेऽशं नेराहत वातहृत्यो वैश्वानरससि
 कतायुदिदं यजुस्त - आरुक्ते च कल्मकिवुती - मिति क्रमात्. स्रदे प्रजापतीत्यादि
 यस्य रूपं वराहजो पुष्करेयसरीत्यादियाभिः शार्करमिष्यते. हिरण्य - कलेष रश्मोश्च चउ

दुंबरे. उज्जोगायत्रियाद्वेत्तुपर्णशंभ्यां ययादिकं. यत्ते विकंकते यत्ते पाक्षिकेऽशनिना हते. वित्रियात्रि
 त्रियाश्च स्त्रे - - - - - त्रियः - - - - - तः कुलायः स्यात्. यथरूपात्रेषु संभृतिः. शम्यागर्भः श
 मीगर्भः शमीगर्भो नयस्यसः. यंचेतिकेचि सर्वाते संभरं विक्रमेण तु. अरण्यादरणं साकं सर्वय
 द्रीयकेतुभिः. यातिमेयज्वनावा न्यमासा सादिवयज्वनः. यजयादेजयादिस्तु यज्वनाध्वयु
 णापि वा. शमश्च पक्षकेशानां क्रमेण वपनं भवेत्. पलाश्च केशवर्जस्याद्याने पत्नी तृतीयकाः.
 याति प्रादक्षिणावृत्तिरायाने तद्विपर्ययः. तस्मै पत्न्यापि वी - पात्रांबु प्रतिमंत्रकं. अनेष्टिक
 स्तवाज्यादेः स्मार्तः संस्कार दृष्यते. संभारान् दक्षिणेनाक्षाः संभारा - त्तरो द्रुतिः. उद्धिते
 चोक्षिते वाक्षा निवपंति विचक्षणाः. दक्षिणे वापवर्गः स्यात्. सित्रियेषु तुरीरिते प्राचीना
 वीतितां केचिदिच्छेद्यत्र विना स्मरते. स्तरणं सकृदा छिन्नमिरकाग्रयिता भवेत्. देधाह
 स्नातदेकैकं पातं त्रीणि प्रदाय तु. विप्रभ्यस्त्रितयं शिष्टं कुर्यादेकैकशस्त्रिधा. त्रीणितानि
 समुच्चित्य प्रत्येकं निनयेत्ततः. एकपक्षे च तत्पोढाहृत्वा दत्तानि नीयसं. एतद्दः पितरः

कल्पसा० पा० न्यमितेवमकषज्यतां। उपस्त्याभिघारोस्तां वपायां विंडएववा। आवा- माजेनं वाधेमर्धपा
 १६ नादनंतरं। अन्यस्यार्धपुस। पिंडादस्वावाधं विडुबुधाः। लोहितेन सहे केन तं दुलस्याद्विरववा। स्ना
 नेचतुर्थमित्यादुरेतन्मार्जनलक्षणो। नतुर्णामपि कुंभानां विनियोगदुतिस्ततः। अन्मएवभ
 वेकुंभोवपनानंतरोदितः। द्यू लोतदूत्यजेमेषे द्यूतोमेषदूतीरयेत। द्यूतआदेन दूत्येवमो
 दनेमनतंयदि। स्वाल्यादी न्यपिसाद्यानिनिर्वापाद्यपिचौदने। कृतं कृतमिति ह्येके द्यू
 तमं नं प्रवक्षसि। अष्टपञ्चविधं भिन्ना वपास्थानेतु । अस्मिताद्यनुषंगः स्वा
 दभ्यातानेषुवाचनं। भवेसितरदूत्यादेर्जवसित्रादिषूदनं। राष्ट्रभक्तयथा लिंगमनुषं
 गोनवातदा। स्वाहाकारद्वयां तेवा होमः प्रत्येकमेववा। अन्येधिपतिरित्यादिमात्रमे १६
 वानुषज्यते। अभ्यातानेष्विति प्रादुर्होमेपितरदूत्यपि। आंजनादितुमं त्रेणवासः सूच
 मिहोच्यते। अंगमेकेवदं त्यन्येनिरूढं पटलं चिदं। अंगपक्षे द्वितीयादावाधानेऽवश्य
 तान्यथा। अतिलुत्तं निरूढत्वं फलसंबंधहेतुतः। क्षौमेवसेतां वसनेततस्तावकं क

नौ नौ तदो न वस्तु। अन्ये रंकार्यं मथा शितौ स्तां सर्वोषधे धि श्रयणादि वस्त्यात्। लोपासनप्रव्रज
 नेपुरोक्तं समस्तपक्षे प्रतिगृह्य कर्म। दुल्लापुनस्त्वेति दृष्ट्याग्निस्तं कुर्यादथार्धे त्ववशिष्ट एवायत्रय
 त्रक्रियार्थोस्तत्रतत्रतुदक्षिणे। भवेतां ब्रह्मयज्ञानौ न वेदन्यत्रतक्रिया। ब्रह्मोदने कृतपरिस्तर
 णस्य दधोनास्तौर्यसोमदिशि पात्रगणो व्रताद्यः। सर्वं समंत्रकमंत्रकमेव वास्या द्याव द्यूतो भव
 तितावदयं क्रमोत्र। मेक्षणेन सदस्खाली मसलोत्तरवलंतथा। श्रपे निर्वोपपात्रं च घृतस्खाली स्क
 वेणतु। चर्मचप्रोक्षणीयात्रं युद्धारं चित्रियास्तथा। निर्णिज्यसादयित्वा च प्रोक्ष्य निर्वोपणादिकं।
 मेक्षणेनाभिघारादिनस्कृवेणेति केचन। तस्य क्षेणस्कृवः साद्यो होमे मेक्षणे भवतु। होमात्तावेस्क
 वेणे वसपरे व्यवतस्तिरे। निर्णेजनाद्यपोहांतं यजमानः वरेत्। अधिश्रिते तत्र घृतं निरूप्य तसं
 स्कृत्य संस्तुत्य समेक्षणे स्कवं। शिरोभिघारादियथोदितं श्रुतो ब्रह्मोदनासावितिकर्मगीरिहा सं
 वसरं द्वादशषट्-यदं वा ब्रह्मोदनाग्नेधरणं च केचित्। आदुस्तदा सौ कृतचित्रियांतो विरम्य लो
 पासनवश्च सस्यात्। सर्वोषधादिप्रतिपद्यतां च यानस्मिन् तद्विस्मिन्नोपि नाशे। जयादि वस्त्या

कल्प० सरतस्तपाकास्त्वयथोपासनएवमेव। संवसराद्धर्मसंभवश्चेदावर्तने ब्रह्मचरो वेदंति ब्रह्मोदना
 १७ स्थाकृपित यज्ञतः स्याच्छूसेन बाधानमसौ पुरोहि। अवोक्ष्य विव्यावपनादिवा समिधयुज्यता
 मद्रिपुरस्त संभृतिः। पितृप्रयोगश्च वरुने वेधसः स्याद्वा ततः शेषमिति अहादिषु। सांडश्च तु स्या
 गदितः समस्तपूर्णोद्धृती च प्रथमा यजाति। स ब्रह्मणे चापरमस्त्वनुक्तं सवापरं मंत्रमगमाहुः। उह
 त्रभावे निगदेतु साम ब्रह्माह बो व्यादति हिं कृती वो। दध्मा तु सर्वं सहजा न क्वा भिया वा दयंतः
 पथि च विभागाः। अध्वर्युरेवाह स विक्रमस्त्वे स न्नग्निरादिं च पदं वसाव्यं। एवं दयस्या क्रमणे श्रीः
 नमंत्रो यथा हितस्येति विशेषणं हि। कमंडलुः स्यात्तुरगाद्यभावे प्रत्यङ्मुखस्त्विध्मनिधानका
 ले। वद्वौ तु शल्का यदि दक्षिणाग्नेरोमा त्य उ सति विधिश्च तेन। सत्यावसंध्यो यदि पूर्ववद्वेयो मान १७
 लाह। विहरेत्सुरो न्वक्र। एके मथित्वा विहरंति पूर्वव - स्वरेणास्वरयुग्ममुक्तं। तयोर्विनाशो विहति
 र्यथा दीभवे भवेद्यारण्यमुद्धृती तु। भग्वादिसभ्यावसथीयमंत्रः संभारपक्षेत्रिविधं तृतीयं। चक्रं
 प्रणीता विषयेण हस्तसर्वोषधे चां जलिरेव वा स्यात्। अध्वर्युरेवात्र शमस्य कर्त्ता स्वाहानवाया

हृतयोः खिलाः स्फः। संभारमंत्राः सह जायमानास्त्रयं कराद्यं स्वयमेव यज्वा। आधानमंत्रा उभयोः
 स्वयाचयंष्टे ककुयोऽनतप्रदानं। उपस्थितिः स्याच्छिवघोरतन्वोर्विराट्क्रमश्चो सयसाषसाष
 णीयाः। समस्तपुरुषपरिस्तराः स्फः कृते शमे स्याद्दुत संस्कृतिश्च। अश्वस्त्यर्वाः समिधः पुरो
 क्ताः स्वाहेति चांते तदवां क्रमोयं। समिध्यमानो थष्ट तप्रसीकस्त्वामग्न आदी च घृतप्रतीकं।
 तस्फयज्वा प्रतिवद्विगच्छेद्यास्ते तथा स्निक् च चोतरचः। पाभानक - - - दन्तदेशनं प्रत्ये
 कमग्नित्रितयस्य कार्यं। सर्वत्र होमः समिधित्वा एव निष्ठंति एके प्रचरेति पूर्णा। रूशतोऽहोमः प
 तस्तपूर्णोद्धृत्याः स्त्ववेणेति वदंति तद्वाः। रथस्य चक्रं न वदंति पूर्णा होमं च केचित्परेग्निहोत्रं।
 अयं च कर्मो तगतश्च पूर्णो मंत्रो विकल्पे न समुच्चयो वा। आज्यं पयो नाह विरग्निहोत्रे तस्मी
 प्रधानं तु समंत्रमन्यत्र। अग्निं च सूर्यं च समुद्दिशन् स नृत्यते द्वितीयं मनसा तथैवा चतु
 र्गृहीतद्वितयेन केचिद्भुत्वा द्विरन्यामभयोस्त शेषात्। कुर्वंति सर्वं च विमंत्रमेके संस्पृष्टपक्षे
 तु तथैव होमः। सायं प्रातर्होममर्वा गल - मन्ये तथा प्राप्यमाणं समस्तं। सायं प्रातर्धर्ममस्मि

कल्पसा० ल्यमौ प्राये विन्तीति ह्यनो। रूमां हैः एव वदोमस्य क्ताग्नी तत उदरे त। मंत्रेण तत्र होतव्य -
 १९ ग्निहोत्रमिति स्थितिः। लौकिकः कर्मणो ते ग्निस्तर्बदर्थे होष उद्धतः। रूमां डो तो हवो होत्रा सोन्वा
 धाता सुरस्तयः। यदर्थं हो त्र होमो सो तदं तदतिकेचित। अन्वारंभस्तथा केचित् रूमां डेष्टुदरंति
 हि। अत्र स्तेनोद्धति त्यागो स्नानादिव यथोदितं। यावज्जीयं भवेद्दोम इष्टिश्चात्र सोपिवी।
 यावज्जीवन संकल्पं स्वतः प्राप्तमिदं यतः। स्वर्गकामदति ह्यग्निहोत्रं होष्यामिगारिह। इष्टि
 तं वसमासे पिह दशाहं व्रती ध्रुवं। अन्वारंभादिना दवोड न चेत्कालीन हि व्रतं। अनंतरं प
 र्वाणि पूर्णं चंद्र आरभ्य तां नैत्य कमिष्टिकमं। नां दी मरवादि त्रितयं पुरस्तात् स्नातुं ते स्नानमु
 र्वानिपेव। आगर्ह्य नित्येष्टिकं यथोक्तमारंभणा गृहस्थमिष्टिष्टि। प्राकृपाणि मर्शो म्तर
 गात्पुरो वा होताथ रूमां ड हवो यथोक्तं। पश्वग्निहोत्रैष्टिकं सोमना तुमो स्यादितः सग्रह
 एव होता। संधाय सारस्वतयो र्भगं तमादि च होमः क्रियतां समाप्य। आगर्ह्य च व्रत्य मरवानि

१९

पौर्णमासस्य मंत्रं संहवेत्तधंवा। अन्वाधानाद्यखिलं कृत्वा तं हं ह। ५ ये तु हव्ये वीर्यावात्वा तदुप
 रितं नेवाव्यमन्वाद्यमादि। अन्नादिवा तदुपरितं नेनाद एवास्तयद्वा श्रद्धादित्याभ्युदनि
 गदितः प्राग्भवः पौर्णमासः। पूर्वद्युर्वेहिरतं विधिवदसिहितं साधुकृत्वा परद्युः सर्वहोत्रा
 दिवेष्टिद्वितयमपि चैर उद्धते नुद्धते वा। यावत्सारस्वतं स्यादहनि पुर उपये द्वा तस्तावपि
 होस्यातां नापवपक्षे सकलमपि सिते सद्य एवा परेद्रि। अन्ये पूर्वै चरवा कसकलमपि तत
 स्तं वमा चर्यभेदादेदांतः पाणिमर्शाद्यपरदिन मरेवे प्राग्विसर्गोद्धतस्य। पाण्याच्चारभ्य
 चांतादपरमपियजिंदपेणां तं वरं तित्यागो नाप्यत्र वद्वेपो यदि हुरुविकरं धार्यतामेतदे
 वा॥ ॥ इति बोधायनीयकल्पसारे आधानकांडं तृतीयं॥ ॥ पुत्रपत्न्याद्यनिष्टे
 पुष्टेष्टेष्टावयेः पुरा। अग्नीस्तु पुनराध्यायश्चाधानेन साध्यते। अग्न्यागारं वसंस्कुर्याद
 न्यद्वाकारयेन्नवं। संलेखयेच्च पात्राणि तवान्यन्यानि वाहरेत्। अग्न्याधेये वृता एव संनिधा
 वलितः सदा। प्रतिकर्मवरीतव्याहविर्यद्वेन वा पुनः। अर्हणं वरणं गले तदा सावेतकल्पते।

कल्पसार० पतितत्वादिदोषेभ्योऽग्निदेतस्यज्यतांवृतः। शीलवृत्तकुलोध्यायमानुषैर्विजितावृत्तान्।
अयाज्ययाकान्दोषकारिणश्चपरित्यजेत्। संभृत्याएवसंभाराः कार्येयजरपीष्यते। सं
२० स्तुतोऽस्य सो जीणेऽष्टवच्यते। अत्रक्रमःपुरि - - दीमुखशांतीसंकोतुका
प्रातरुदासनीत्यागोगारादि - -

श्रीः॥

२०